

O VALOR DA NOSA CONSTITUCIÓN

ESTEFANÍA RAMOS GÓMEZ

Estudiante da Licenciatura en Dereito

Universidade de Santiago de Compostela

Resumo

A Constitución de 1978 como parte da Transición Española cara á democracia e influenciada doutros textos constitucionais europeos, é a primeira que se alcanza en España por consenso, e que acertou a implantar o principio democrático como único principio político lexitimador, erguéndose como cabeza e fundamento de todo o ordenamento xurídico, cuxos preceptos gozan de valor normativo e punto de referencia inescusable na interpretación de todas as normas.

Palabras chave

Constitución, consenso, democracia, valor normativo, eficacia directa.

Abstract

1978 Constitution was the result of the transition process, a political movement which allowed Spain to change from a dictatorial regym to a democratic system. This Constitution, which followed some of the European Constitutional tendencies, was the first in all the Spanish history to be consensuated, and to implant the democratic principle as the only politically legitime. This Constitution is the fundament of all our legal framework, and its precepts have to be respected when laws are interpreted.

Key words

Constitution, consense, democracy, direct application.

1. Introducción

O valor da nosa Constitución, tal e como recolle o seu propio Preámbulo, reside en ser o instrumento supremo garante de liberdade, seguridade e xustiza.

A Constitución de 1978 marcou decisivamente a nosa historia política, como tódalas Constitucións anteriores, pero tamén a nosa historia xurídica, o cal resulta xa completamente novidoso respecto de tódolos seus precedentes.

A redacción dunha Constitución que substituíse á armazón institucional creada pola ditadura, constituíuse como parte da Transición Española cara á democracia, trala morte do xeneral Franco e a desaparición do seu réxime. A Lei de Reforma Política de 1977 ofrecía a posibilidade de que a iniciativa da reforma constitucional correspondese ao Goberno ou ao Congreso dos Deputados, elixíndose esta última opción. Para tal fin, a Comisión de Asuntos Constitucionais e Liberdades Públicas do Congreso dos Deputados, nomeou un Relatorio de sete deputados de diversos partidos políticos- UCD, AP, PSOE, CiU, PCE, que foi o encargado de elaborar un anteproxecto de Constitución, os chamados "pais da Constitución": Gabriel Cisneros Laborda; Miguel Herrero e Rodríguez de Miñón, José Pedro Pérez-Llorca Rodrigo, Manuel Fraga Iribarne, Gregorio Peces-Barba Martínez, Miquel Roca i Junyent, Jordi Solé Tura.

O texto é aprobado o 31 de outubro de 1978 no Congreso por 325 votos a favor, 6 en contra e 14 abstencións, e no Senado por 226 votos a favor, 5 en contra e 8 abstencións.

Sometido a referendo o 6 de decembro de 1978, obtivo un 87% de votos favorables. Foi sancionado polo Rei o 27 de decembro e publicado no BOE dous días a posteriori, data a partir da cal entrou en vigor.

A Constitución de 1978 é a primeira que se alcanza en España por consenso, un consenso ensaiado nos Pactos da Moncloa e achado en poucas outras situacións. A isto súmase a súa longa vixencia, feito tamén único na historia de España.

A revolución xurídica que achega a Constitución de 1978 foi de moi distinto signo. Por unha parte supón un fito á vella oposición no seo social e institucional, entre Antigo Réxime e democracia.

Por outra, a Constitución de 1978 é a primeira, que acertou a implantar o principio democrático como único principio político lexitimador. O verdadeiramente notable é, como dixeran anteriormente, que isto fose feito por un consenso entre tódalas forzas políticas sen precedentes, creando un espazo político común, por vez primeira xeral e nacional. Como unha expresión

auténtica dun verdadeiro pacto social fundacional, coa intención de instituír un marco duradeiro de estruturación perdurable do sistema democrático como sistema efectivo.

Como di o profesor **BLANCO VALDÉS**: "*a CE 78 ten por obxecto explicar a arquitectura xurídica e política que permitiu facer da Constitución o fundamento da nosa orde política e da nosa paz social*".¹

2. Norma Xurídica Suprema

Pero a esta básica significación xurídico-política, a Constitución de 1978 uniu unha novidade radical que a singularizou en toda a nosa historia constitucional: a de deliberadamente terse configurado para ser unha norma xurídica perfectamente operativa por si mesma, na súa función de cabeza e fundamento de todo o ordenamento xurídico. Así veu a consagralo no plano técnico o artigo 5.1 da Lei Orgánica do Poder Xudicial: "*A Constitución é a norma suprema do ordenamento xurídico e vincula todos os Xuíces e Tribunais*".

Os enunciados contidos nas constitucións, ata o momento, non foran nunca considerados como normas xurídicas propiamente ditas, sen contar nunca coa posibilidade dunha garantía xudicial de calquera carácter. De feito, tratábase como un documento político e de valor puramente programático consistente, de xeito exclusivo, na institucionalización dos axentes básicos do proceso político.

As eleccións que trouxesen consigo un cambio no signo do goberno podían ventilar así distintas interpretacións constitucionais, e a súa postulación aberta dun cambio constitucional expreso.

O Constitucionalismo posterior á Primeira Guerra Mundial foi afirmando a idea da Constitución non só como documento político, senón tamén como norma xurídica, posto que a propia Constitución era fonte do dereito e norma reguladora das fontes do dereito.

Coa promulgación da Constitución Española de 1978, aínda que non faltaron operadores xurídicos que nun primeiro momento consideraron á Constitución como unha determinación política con valor programático, o Tribunal Constitucional reaccionou contra esta formulación e

¹ Vid. Blanco Valdés, R. *La Constitución de 1978*. Madrid: Alianza Editorial. 2003

asentou a tese do valor normativo da Constitución en sentenzas como STC 16/1982, do 28 de abril, se declara que *"a Constitución, lonxe de ser un mero catálogo de principios de non inmediata vinculación e de non inmediato cumprimento ata que sexan obxecto de desenvolvemento por vía legal, é unha norma xurídica, a norma suprema do noso ordenamento (...) Por iso é indubidable que os seus preceptos son alegables ante os Tribunais"*, valor normativo que se deduce do artigo 9.1 CE "... " e artigo 5 LOPJ.(anteriormente citado).

A aplicación directa da norma constitucional trouxo consigo unha substancial modificación do sistema de fontes do Dereito, que a partir dese momento abandonou a súa tradicional sede civilista para adecuarse aos novos ditados constitucionais.

3. A eficacia directa da Constitución Española

Aínda que o valor normativo da Constitución se traduce ordinariamente nunha vinculación de tódolos poderes públicos ás súas disposicións, a doutrina puxo de manifesto tres supostos concretos nos que a CE ten unha eficacia directa: a regulación constitucional dos dereitos fundamentais, como se desprende do art.º 53. 1 e 2 CE; a aplicación directa da parte organizadora e habilitante dos poderes constitucionais; e por último, a Disposición Derrogatoria, cuio parágrafo 3º dispón *"Quedan derogadas cantas disposicións se opoñan ao establecido na presente constitución"*.

4. A interpretación das normas conforme á Constitución

O principio de unidade do Ordenamento Xurídico e a consideración da Constitución como norma superior; determina que ela constitúe o punto de referencia inescusable na interpretación de todas as normas, e antes que unha Lei sexa declarada inconstitucional, o Xuíz que efectúa o seu exame debe buscar en vía interpretativa a concordancia da devandita lei coa Constitución, e se finalmente a Lei resulta inconstitucional, será nula e sen efecto ningún.

Como di o profesor **GARCÍA DE ENTERRÍA**, *"a Constitución como norma xurídica é unha Constitución formal e escrita, ríxida, e de carácter superior a todas as Leis"*.²

Esa superioridade da Constitución como norma xurídica, desdóbrase en dous sentidos:

² García de Enterría, E. *La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional*. Madrid: Editorial Civitas, S.A.2006

Dende un punto de vista material, por razón do seu contido, a Constitución establece e ordena as regras básicas de funcionamento baixo as que se articula toda a estrutura política, económica e social do Estado, establecendo límites ao exercicio do poder, e o ámbito de liberdades e dereitos fundamentais.

En todas estas materias, a Constitución preséntase como un sistema preceptivo que emana do pobo, vinculando á vez as autoridades e cidadáns en contraposición con calquera réxime de privilexios, no que se veu a denominar "a forza vinculante bilateral da norma".

Para asegurar a suprallegalidade material da constitución en EE.UU. no século XIX atribuíuse ao Tribunal Supremo o control de constitucionalidade das leis. En Europa, tras os estudos de Kelsen atribúese a competencia a un órgano " Ad Hoc", o Tribunal Constitucional que aparece nas constitucións de Weimar en 1919 e Austria en 1920. En España apareceu por primeira vez na constitución de 1931 e actualmente regúlase nos artigos 159 a 165 CE e na LOTC de 3 outubro de 1979 modificada entre outras por LO 6/2007 ou 1/2010.

Por outra parte, dende un punto de vista formal, como norma suprema elaborada polo poder constituínte, non pode ser alterada nin derogada por norma legal ningunha, máis que polos sistemas especificamente establecidos na propia Constitución, e polos procedementos ríxidos, nela recollidos. (Título X “Da reforma constitucional”.)

5.Influencias

As múltiples influencias dunha Constitución derivada como a Española de 1978, comezaremos polas recibidas do constitucionalismo histórico español:

Como primeiro intento errado naceu, nun contexto complexo, o Estatuto de Baiona de 1808, ditado fóra do territorio nacional e cun marcado carácter afrancesado, apadriñado polos liberais moderados.

Pero a verdadeira historia do noso constitucionalismo iníciase coa Constitución gaditana do 19 de marzo 1812 coñecida como "A Pepa".

Oficialmente estivo en vigor só dous anos ata a súa derogación en 1814 tras o regreso a España de Fernando VII, pero volveuse aplicar de forma intermitente durante o Trienio Liberal

(1820-1823), así como durante un breve período en 1836-1837, baixo o goberno progresista que preparaba la Constitución de 1837.

A Constitución establecía principios e dereitos tan importantes como a soberanía na Nación (xa non no Rei), a monarquía constitucional, a separación de poderes, (idea postulada por Montesquieu, na súa obra de 1748, "*Do espírito das leis*") ou o sufraxio universal masculino indirecto,

Anos a posteriori, como norma ponte entre a crise do Antigo Réxime e o inicio Estado Liberal, xorde o Estatuto Real de 1834, a cal prevé un fortalecemento case absoluto do poder do Rei. En realidade, non se trataba dunha Constitución en sentido estrito, senón unha Carta Outorgada: non hai poder constituínte e o cualificativo de "Real" advirte da súa orixe.

A Constitución española de 1837 promulgouse en España durante a Rexencia de María Cristina de Borbón. Foi unha iniciativa do Partido progresista para aprobar unha Constitución de consenso co Partido Moderado. Recoñécense determinados dereitos fundamentais (liberdade de imprenta), a igualdade xurídica, o dereito á inviolabilidade domiciliaria. Estivo vixente ata 1845, cando o Partido Moderado impuxo a súa propia Constitución, con volta a unha soberanía compartida entre as Cortes e a Coroa.

A Constitución de 1869, vixente durante o reinado de Amadeo I, foi unha constitución democrática onde a soberanía era nacional e o poder estaba dividido: o poder lexislativo tiñano as cortes, o poder executivo residía no rei e o poder xudicial nos tribunais. Continuouse coa relixión católica como relixión oficial do estado aínda que o texto garantía o exercicio de calquera outra, en público ou en privado, no seu artigo 21.

Constitución de 1876: promulgada por Cánovas del Castillo. Os principais aspectos da devandita constitución son os seguintes: os dereitos e deberes dos cidadáns están limitados polas leis ordinarias; o poder lexislativo é compartido entre as cortes e o Rei, podendo vetar este último leis e disolver as cámaras; a Coroa ten o poder executivo, podendo nomear ao xefe de goberno e os ministros; as cortes son bicamerais, cun senado formado por designación real e un congreso elixido por sufraxio directo; o poder xudicial tiña a potestade de aplicar as leis nos xuízos e os xuíces elixíanse mediante oposición, ao igual que na actualidade. Por último, os concellos e deputacións están baixo control gobernamental, organización centralista.

Finalmente, unha breve reseña ó antecedente máis próximo á actual: a Constitución de 1931. Vinculada a nosa Segunda República e vixente ata o final da Guerra Civil Española en 1939, dedica ampla atención aos dereitos individuais: igualdade, liberdade de conciencia e de culto, seguridade xurídica e garantía xudicial, libre circulación e residencia, libre emisión e difusión de ideas.

Por outra banda, dentro das novas correntes europeas que aparecen despois da segunda guerra mundial, recibiu claras influencias doutros textos constitucionais europeos, así como de diferentes tratados de dereito internacional. Dentro destas podemos reflectir os seguintes exemplos:

Da Constitución italiana de 1947, habería que destacar a configuración do poder xudicial e os seus órganos de goberno, ou os antecedentes do Estado Rexional Italiano.

Da norma fundamental alemá de 1949, Lei Fundamental de Bonn, a de maior influencia, o catálogo de dereitos e liberdades, ou a cualificación do Estado como social e democrático de dereito (aínda que dalgún xeito xa o recollía Constitución española de 1931), e os mecanismos da moción de censura de carácter construtiva, que debe incluír un candidato alternativo á presidencia do Goberno.

Da Constitución francesa de 1958, influencia no referente aos valores constitucionais, a organización estatal, e ás relacións entre ambas as dúas cámaras lexislativas.

Da portuguesa de 1976, a súa influencia tamén en todo o relativo á regulación dos dereitos e liberdades fundamentais, notándose neles o impacto dos convenios internacionais na materia.

6. Conclusión

O valor da nosa Constitución reside en que como norma suprema é froito dun largo proceso de evolución e corrección de erros, que trouxo consigo o paso dun texto constitucional a outro novo, onde dos albores dunha soberanía estrita radicada na persoa do Rei chegamos a un sistema democrático, social e de Dereito, que propugna como valores superiores, a liberdade, a xustiza, a igualdade e o pluralismo político.

Un texto onde o cidadán encontra un decálogo de dereitos e deberes, que dean resposta ao desexo dunha convivencia social, pacífica e organizada.

Bibliografía

Solé Tura, J y A, Eliseo (1977). *Constituciones y períodos constituyentes en España (1808-1936)*. Madrid: Siglo XXI.1982.

Blanco Valdés, R. *La Constitución de 1978*. Madrid: Alianza Editorial. 2003

García de Enterría, E. *La Constitución como norma y el Tribunal Constitucional*. Madrid: Editorial Civitas, S.A.2006, Madrid.